

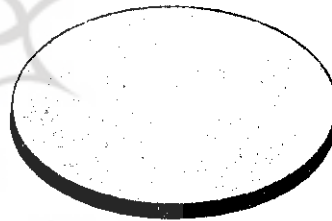
برنامه‌ریزی درسی تشکیل می‌دهد که از طرف برنامه‌ریزان درسی رعایت آنها در یک برنامه توصیه شده است.

در شماره نخست، اهداف و اصول تألیف مطالعات اجتماعی در یکی از ایالت‌های کشور استرالیا ارائه شد. در این قسمت برنامه مطالعات اجتماعی در کشور ژاپن مورد بحث قرار می‌گیرد.^۱

هدفهای کلی آموزش و پرورش ژاپن «پرورش شهروندان دموکرات با ارزشهای انسانی و ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی برای همه»^۲ است. هدفهای مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی که براساس هدفهای کلی فوق تهیه و تدوین شده است، همراه با رئوس مطالب برنامه پایه‌های مختلف دوره ابتدایی، به شرح ذیل می‌آید.

برنامه مطالعات اجتماعی در دیگر کشورها و بررسی آنها

درس تعلیمات اجتماعی چند هدف کلی را دنبال می‌کند. این اهداف عبارتند از آشنا کردن دانش‌آموزان با مقررات زندگی اجتماعی، ایجاد علاقه در آنها نسبت به کشور و تاریخ سرزمین خودشان، و نیز آگاه نمودن دانش‌آموزان نسبت به این که آنها شهروندان یک مملکت آزاد و صلح‌طلب هستند.

اهداف و رئوس مطالب برنامه تعلیمات اجتماعی ابتدایی ژاپن توسط خانم قاسمه فقیهی قزوینی، کارشناس دفتر پژوهش نظامهای آموزشی جهانی سازمان پژوهش ترجمه شده است. که عیناً در این مقاله ذکر می‌گردد.

کلاس اول

۱ - جلب توجه کودک به کارهایی که افراد مختلف انجام میدهند و از این طریق وسایل زندگی و آسایش او را فراهم می‌نمایند، و القاء این موضوع که کودک ژاپنی نیز یکی از افراد همین ملت است.

۲ - وادار نمودن دانش‌آموز به بررسی دقیق موضوعات و تجارب روزمره خود به

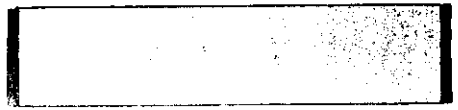
مقدور نیست و این محدودیت مانع از این است که بتوان با قطعیت تمام درباره آنها قضاوت کرد. بررسی حاضر هم براساس منابع محدود موجود از این کشورها انجام می‌گیرد و قطعاً در صورت کانی بودن منابع، بررسی‌ها با اعتبار بیشتری عرضه می‌شود.

ثانیاً: در بررسی برنامه‌ها، از اصول و معیارهای برنامه‌ریزی درسی کمک می‌گیریم. شرحی در بعضی جاها استنباط نگارنده هم در بررسی‌ها نقش دارد ولی اساسی کنار اصول

ضرورت استفاده از تجربیات دیگر کشورها، نگارنده را بر آن داشت که در مورد برنامه مطالعات اجتماعی کشورهای دیگر مطالعه کند و نتیجه آن را همراه با نقد و بررسی لازم به خوانندگان عرضه نماید. اکنون که قسمت دیگری از این مباحث ارائه می‌گردد تذکر چند نکته ضروری است:

اولاً: در مطالعه برنامه مطالعات اجتماعی کشورهای دیگر، از نظر تأیید محدودیت وجود دارد. دسترسی به منابع کافی از برنامه کشورهای

طوری که دانش آموز نتیجه بهر روشی که
اجتماعی خود را به طور گسترده
نماید.

— جلب توجه کودک به کار معلم و
شرایطی که او باید داشته باشد. همچنین سایر
افرادی که همراه با معلم اداره مدرسه را
به عهده دارند و زمینه را برای تحصیل وی مهیا
می سازند.

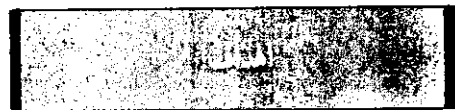
— آموزش این مطلب که وسایل و
تجهیزات موجود در مدرسه و سایر اماکن
عمومی متعلق به همه مردم است.

— شناساندن محیط اطراف مدرسه و
راههایی که آنها از منزل تا مدرسه می پیمایند.
آگاه کردن کودک از مقررات ایمنی ایاب و
ذهاب و نیز شغل افرادی که به این امنیت
کمک می کنند.

— آشنا کردن کودک با کار هر یک از افراد
خانواده که وسیله زندگی او را در خانه آماده
می کنند.

— جلب توجه کودک به تغییراتی که بر اثر
گذشت زمان در خانواده رخ میدهد و نیز جلب
توجه او به وسایلی که ما در فصول مختلف سال
برای متعادل کردن شرایط زندگی مورد
استفاده قرار می دهیم.

کلاس دوم

۱ — آگاه نمودن کودک از این که هر فردی
وقتی شغلی را برای خود انتخاب کرد، در بهتر
انجام دادن آن بیشترین سعی خود را می نماید.

۲ — وادار کردن دانش آموز به این که
مشاغل مختلف را مشاهده کند و آنچه که از آن
دزک می کند، توضیح دهد.

— دانش آموزان باید انواع مختلف مشاغل
را طبقه بندی کنند. همچنین دقت کنند که یک
مغازه دار چه روشهایی را برای جلب خریدار
بیشتر به کار می گیرد.

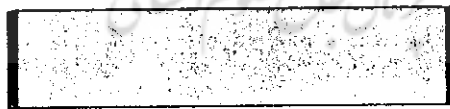
— جلب توجه کودکان به اینکه افرادی که
به امور کشاورزی مشغولند و یا آنها که
محصولات دزیایی را تولید می کنند نیز
تلاششان بر این است که از مواهب طبیعت
استفاده نمایند ضمن آنکه لطمه ای به آن وارد
نمایند.

— جلب توجه کودک به این که شاغلین در
کارخانه ها کاری اشتراکی دارند و آنها مراد
خام را به محصولات صنعتی تبدیل می نمایند.

— آگاه نمودن کودک از این که افراد
شاغل در امور حمل و نقل سعی دارند که
اصول ایمنی مسافری را رعایت کنند و علاوه
بر آن، برنامه های حرکت و ورود منظمی نیز
ارائه دهند.

— آشنا کردن کودک با مشاغل پستی و این
که آنها سعی می کنند نامه ها و محموله ها را
سریع و دقیق تحویل دهند.

کلاس سوم

۱ — تفهیم این موضوع که روش زندگی
افراد ساکن در یک منطقه تا حد زیادی متأثر از
شرایط طبیعی و اقلیمی است و روشهای تولید
و مصرف آنها نیز به همین عوامل بستگی دارد.
همچنین کودکان باید بیاموزند که زندگی افراد
پس از گذشت سالیان دراز به تدریج تغییر
میکند.

۲ — وادار کردن دانش آموزان به این که
محیط اجتماعی خود را واقعاً بشناسند. در این

✱ مفاهیم، ارزشها و مهارتها،
عناصر اساسی برنامه هستند و باید
هر کدام از این عناصر سهم لازم
خود را در اهداف داشته باشند.

خصوص از نقشه و سایر مواد نیز استفاده
می شود.

— دانش آموزان از طریق مطالعه نقشه های
محلی با انواع استفاده هایی که از زمین شده
آشنا می شوند، و نحوه توزیع جمعیت در مناطق
مسکونی، کشاورزی و صنعتی اطراف شهر و
یا دهکده خود را مشاهده و مطالعه می نمایند.
همچنین ارتباط بین نوع زندگی افراد و محیط
اطرافشان برای دانش آموزان تفهیم می شود.
علاوه بر اینها موقعیت جغرافیایی شهر و یا
دهکده محل سکونت دانش آموزان نسبت به
نقشه استان از موضوعاتی است که در این سال
 مطرح می شود. نقشه استان محل اقامت نیز به
طور کلی مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرد.

— به دانش آموزان آموزش داده می شود که
فعالتهای مهم تولیدی در منطقه (شهر و یا
دهکده) محل سکونتشان کدام است و این
فعالتهای با شرایط طبیعی محیط، مواد خام
موجود در منطقه، میزان فروش و حمل و نقل
محصولات تولیدی چه ارتباطی دارد. همچنین
وجود این فعالتهای تولیدی تا چه حد نیازمند
داشتن رابطه با سایر مناطق کشور است.

— به دانش آموزان تفهیم می شود که شرایط
و محدودیتهای تجاری منطقه محل سکونتشان
چيست در این خصوص روشهای عرضه
محصولات، میزان تقاضا، وضعیت حمل و نقل
کالا و بطور کلی ارتباط شهر خودشان با سایر
مناطق از نظر تولید و مصرف مورد بحث و

کلاس پنجم

اهداف:

- ۱ - وادار کردن دانش‌آموزان به این که محصولات غذایی و محصولات صنعتی مختلف را که در کشور تولید می‌شود بشناسند و ارتباط بین فعالیتهای تولیدی و زندگی مردم کشور را به خوبی دریابند.
- ۲ - کمک به دانش‌آموزان در شناخت سرزمین خود و شرایط آب و هوایی آن و نیز جلب توجه آنها به سالم نگاه داشتن محیط زیست و استفاده صحیح از منابع طبیعی.
- ۳ - قادر ساختن دانش‌آموزان به استفاده صحیح از طبیعت و استفاده‌های یادگیری و آموزش از آن.

روش مطالبات:

- ۱ - آشنایی با وضعیت کشاورزی و ماهیگیری کشور و دانستن این مطلب که افرادی که در این امور به کار مشغولند روشهای مختلفی برای افزایش سطح تولید بکار می‌گیرند و یادآوری این موضوع که تولید محصولات غذایی چه نقش مهمی در زندگی مردم کشور دارد.
- الف - معرفی مهمترین تولیدات غذایی کشور و نحوه توزیع آنها، معرفی نوآوریهای فنی و مدیریت تولیدات کشاورزی در تامین غذای مردم.
- ب - معرفی محصولات دریایی که صنایع ماهیگیری تولید می‌کنند و مناطق مخصوص ماهیگیری، معرفی روشهای نگهداری و کنسرو کردن محصولات از طریق مشاهده مستقیم و تکرار صحبت حفظ و توسعه منابع غذایی دریایی در تولید غذای روزانه.
- ۲ - آشنایی با محصولات صنعتی کشور ژاپن و در این موضوع که متخصصین فنی همواره

حفظ سلامت و ایمنی زندگی، همکاری همه جانبه مردم در یک جامعه کوچک و بین همه جوامع از ضروریات است.

- الف - کودکان می‌آموزند که کارهایی نظیر تامین آب آشامیدنی، آبیاری درختان در مناطق عمومی برق‌رسانی، گازرسانی، حمل زباله و غیره اموری است که با همکاری همه مردم انجام شده و امکانات و وسایل لازم برای انجام آنها نیز با همیاری و مشارکت همه اهالی یک منطقه تهیه می‌شود.
- ب - کودکان می‌آموزند که به منظور نجات جان مردم از خطراتی مثل آتش، طوفان، سیل و غیره همه نهادهای مسئول تماسی نزدیک با یکدیگر دارند و به همین دلیل هنگام وقوع حادثه سریعاً وارد عمل می‌شوند.

۳ - آگاه کردن کودکان از اینکه برای بهبود وضع زندگی مردم، کارهای عمومی باید توسط مرکزی در شهر یا دهکده و برخی دیگر در سطح استان برنامه‌ریزی و اجرا شود و همچنین کارهای مفید پیشینیان تکمیل و توسعه داده شود.

الف - جلب توجه کودک به این که بسیاری کارهای دیگر نیز توسط نهادهای اجرایی شهر، دهکده و یا استان انجام می‌شود نظیر ساختن پارکها و وسایل رفاهی عمومی و یادآوری ضرورت ایجاد اینگونه اماکن در جامعه.

ب - کودکان باید از طریق مشاهده نمونه‌هایی از فعالیت پیشینیان و آثار تاریخی بیاموزند که آنها چگونه برای بهتر زیستن تلاش می‌کردند و با شرایط و امکاناتی که داشتند چه مهارتهایی بیاموزند.

۴ - کودکان باید مناطق مختلف کشور را از نظر آب و هوا و شرایط اقلیمی مورد مطالعه قرار دهند و بیاموزند که چگونه انسانها با توجه به منطقه باروشهای مختلف زندگی خود را با شرایط محیط وفق میدهند.

بررسی قرار می‌گیرد.

۱ - دانش‌آموزان باید یک شهر یا منطقه دیگر در استان محل زندگی خود، که شرایط طبیعی مختلفی با آنها دارد انتخاب کرده و زندگی افراد آن منطقه را مورد بررسی قرار دهند.

۲ - تفاوت‌های نوع زندگی و تمدن نسلهای پیش با آنچه که حال وجود دارد بررسی می‌شود و علل آن نیز مورد بحث قرار می‌گیرد. بدین ترتیب علاقه دانش‌آموزان به فرهنگ اصیل خود و تحلیل وقایع تدریجی اجتماعی جلب می‌گردد.

کلاس چهارم

- ۱ - وادار نمودن دانش‌آموزان به این که فعالیتهای دسته‌جمعی برای بالا بردن بازدهی کار و بهبود وضع زندگی اجتماعی لازم است و در زمانهای گذشته نیز بسیاری از کارها به صورت گروهی انجام می‌شده. همچنین کودک به دانش‌آموزان در درک و پذیرش اجتماع و شرایط و قوانینی که باید در آن رعایت کرد.
- ۲ - تفهیم کامل این موضوع که همه افراد زندگی خود را با شرایط طبیعی محیط وفق می‌دهند در این خصوص مناطق مختلف کشور با شرایط طبیعی متفاوت مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین به دانش‌آموزان کمک می‌شود که دامنه دید خود را نسبت به مسائل گوناگون جامعه وسعت بخشند.

۳ - وادار کردن دانش‌آموزان به این که به پدیده‌های اجتماعی بطور دقیق بنگرند و بدانند که با نگرشی همه جانبه و بذل توجه کافی در بسیاری از حوادث روزمره زندگی نکات آموزنده‌ای وجود دارد.

۴ - دانش‌آموز باید با آموزد که به منظور

*** جنبه مثبت حیطة بندی هدفها این است که هر کدام از عناصر اساسی برنامه در جریان برنامه ریزی و آموزش وضوح بیشتری پیدا می کند، مؤلف در تألیف برنامه و معلم در آموزش، می دانند که چه هدفها و حیطة هایی در پیش رو دارند.**

فرهنگ سایر ملل آسیایی، برقراری تشکیلات حکومتی و آثار بجامانده از دوران «نارا» و «هیان».

ج - بررسی شرایط و اوضاعی که در آن جنگلها بوجود آمده و زمانی که اسلحه گرم جانشین سلاحهای قدیم گردید.

د - استقرار حکومتهای اخیر و سیاست آنها در رابطه با خودکفایی ملی، تعمیم سواد و بالای بردن سطح فرهنگ عمومی، ایجاد اصلاحات اجتماعی و توسعه صنعت و امکانات حمل و نقل.

ه - آگاهی از این امر که از زمان ایجاد کشور مستقل ژاپن، این کشور روزبه روز در عرصه بین المللی قدرتمندتر گردیده و قدرت خود را مدیون اصلاحات اساسی است که طی سالهای متعددی به انجام رسیده و مهمترین آنها عبارتند از: از بین بردن حکومتهای ملوک طوائفی و تقسیم بندی کشور به ایالات مختلف، تشکیل مجلس قانونگذاری و اصلاح قوانین و مقررات غیرعادلانه که همه و همه باعث به وجود آمدن کشور آزاد و مستقل ژاپن پس از جنگهای جهانی اول و دوم شده اند.

- تفهیم کامل این موضوع که آزادی ملت اصلی است که در قانون اساسی کشور پیش بینی شده و نیز تشخیص این مطلب که ژاپن خواستار داشتن رابطه با هر کشور

در این تلاشند که ضمن استفاده صحیح و مؤثر از مواد خام، روشهای جدیدی برای ازدیاد تولید اتخاذ نمایند اهمیت تولیدات صنعتی کشور نیز در گردش اقتصاد مورد بحث قرار می گیرد.

۲ - شناخت نظام حکومتی کشور و اهمیت آن در حفظ ثبات سیاسی، آشنایی با نقش و جایگاه ملت و کشور ژاپن در امور و جوامع بین المللی و وادار کردن آنها در توسعه و ترویج این نقش در جهان.

۳ - قادر ساختن دانش آموزان به استفاده صحیح و مؤثر از کتب مرجع در مسائل تاریخی و سنتی کشور.

- جلب توجه و علاقه دانش آموزان به آثار تاریخی موجود در منطقه خودشان و سایر مناطق کشور و بطور کلی زمینه های تاریخی و فرهنگی.

زیر بن مطالب

- آگاه کردن دانش آموزان از اینکه تاریخ هزار و چندصد ساله ژاپن تا به هم پیوستن کامل حکومتهای منطقه ای توسط سلسله «یاماتو» را می توان به دوره های حکومتی «آسوکا»، «نارا»^۱ «یان»^۲، «کاماکورا»^۳، «موروماچی»^۴، «ادو»^۵ و غیره تقسیم کرد. و یامی توان آن را به طریقی دیگر و برحسب شرایط اجتماعی به دوره های مختلف تقسیم نمود. همچنین وقایع مهم تاریخی که وضعیت اجتماعی کشور را تحت الشعاع خود قرار داده و یا موارث مهم تاریخی از خود به جای گذاشته مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

الف - شناخت روشهای زندگی مردم در آغاز ایجاد حکومت مرکزی یعنی طرق کشاورزی و ماهی گیری و جلب علاقه کودکان به مطالعات تاریخی که زمینه های فرهنگی کشور ژاپن را تشکیل میدهند.

ب - بررسی آثار فرهنگی و مقایسه آن را آثار تاریخی و تعیین میزان تأثیر پذیری آنها از

الف - محل قرار گرفتن و توجه پراکندگی کارخانجات صنعتی در سطح کشور برای دانش آموزان توضیح داده می شود. علاوه بر آن دانش آموزان از طریق مشاهده مستقیم مناطق صنعتی می آموزند که چگونه صنعتگران مطابق با شرایط طبیعی محیط و امکانات حمل و نقل، سعی دارند تکنولوژی خود را توسعه داده و بر تولیدات بیفزایند. اهمیت خاص تولیدات صنعتی برای مردم و کشور ژاپن مورد تاکید قرار می گیرد. همچنین به دانش آموزان تدریس می شود که حفظ بهداشت و امنیت در مناطق کارگری از اهم موضوعات قابل توجه می باشد.

ب - کودکان می آموزند که چگونه مردم ژاپن با استفاده از مواد جدید و تکنولوژی، صنایع جدید را جایگزین صنعت قدیم کشور نمودند و کسب تخصص و مهارت فنی در تولید این صنایع از چه اهمیت والایی برخوردار است. - وضعیت جغرافیایی، آب و هوایی، شبکه حمل و نقل و نوع معادن هر منطقه از کشور از طریق نقشه، بازدید و سایر مطالب مورد بررسی قرار می گیرد و برای کودکان توجیه می شود که این مسائل مهمترین عوامل تصمیم گیری و استفاده صحیح از هر منطقه است و چگونه همین عوامل موجب تراکم جمعیت در برخی از مناطق گردیده است.

کلاس ششم

اهداف

۱ - وادار کردن دانش آموزان به این که طرق زندگی پیشینیان و سهم آنها را در ایجاد

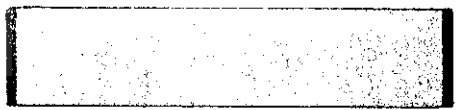
صلح طلب دیگر در جهان است.

الف - جلب توده دانش آموزان به اثرات حکومت و سیاست کشور در زندگی روزمره مردم، و نیز این مطلب که اصل مهم و اساسی در سیاست کشور حفظ ثبات و بسااا بردن استانداردهای زندگی مردم است.

ب - آگاهی از مفهوم مجلس نمایندگان که اعضای آن به وسیله مردم انتخاب می شوند، در رابطه با داشتن حق حاکمیت مردم و نیز آشنایی با این مطلب که اصول فهم اداره مملکت نظیر توجه به آراء ملت، موقعیت امپراتور و حقوق و وظایف مردم مسائلی است که در قانون اساسی تصریح شده و این قانون ضامن بقای کشور و ملت است.

ج - آگاهی از این امر که کشور ژاپن رابطه تجاری نزدیکی با بسیاری از کشورهای جهان دارد و از طریق مشخص کردن محل این کشورها روی کره دانش آموزان متوجه می شوند که داشتن تفاهم بین المللی مهمترین اصل در برقراری هرگونه رابطه حسنه با سایر کشورهاست.

د - جلب توجه کودکان به هدف و کار سازمان ملل در تلاش برای برقراری صلح و امنیت و نقشی که کشور ژاپن می تواند در این رابطه داشته باشد.

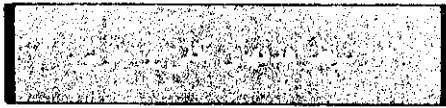
۱ - در خصوص مطالب بالا باید دقت کرد که موضوعات تاریخی به هیچوجه نباید به طور جامع و مفصل مورد بحث قرار گیرد، و چنانچه افراد خاص و یا آثار خاص تاریخی و فرهنگی مورد مطالعه قرار گیرد باید در انتخاب آنها دقت کافی بشود که محتوایی قابل فهم داشته و برای دانش آموزان نیز جذاب توجه باشد.

۲ - در سرورد اصول قانون اساسی نباید شواهد عینی از اجزای این اصول در جسامه برای کودکان آورده شود و در مورد حقوق و

وظایف مردم می توان از مثالهایی نظیر حق رأی و پرداخت مالیات استفاده کرد.

۳ - در خصوص روابط بین المللی نیز باید از آوردن مطالب پیچیده اجتناب کرد و فقط از طریق معرفی پرچم کشورها و محل قرار گرفتن آنها روی کره، حس عاطفه و احترام کودک را نسبت به سایر ملل جلب نمود.

«بررسی برنامه»

مفاهیم، ارزشها، مهارتها، عناصر اساسی برنامه هستند و باید هر کدام از این عناصر سهم لازم خود را در اهداف داشته باشند. در هدفهای کلی تعلیمات اجتماعی ژاپن دو عنصر «مفاهیم و ارزشها» مورد توجه قرار گرفته اند ولی به مهارتها و تواناییها توجه نشده است. هدفهای آشنا کردن دانش آموزان با مقررات زندگی اجتماعی آگاه نمودن دانش آموزان نسبت به این که شهروندان یک مملکت آزاد و صلح هستند. ناظر به هدفهای شناختی است. هدف ایجاد علاقه در آنها نسبت به کشور و تاریخ سرزمین خودشان جنبه ارزشی دارد.

در هدفهای پایه های مختلف ابتدایی هر جا سخن از مفاهیم و ارزشها گفته می شود می توان آنها را به دو مورد فوق مرتبط دانست ولی اگر در هدفهای پایین تر هدفهای مهارتی ملاحظه گردد، نمی توان مبنایی برای آنها در هدفهای کلی پیدا کرد. حال با این دید به هدفهای پایه های مختلف توجه می کنیم.

هدفهای مهارتی ذیل را در سطوح پایین (پایه های مختلف) می توان مدنظر قرار داد.

۱ - وادار نمودن دانش آموزان به بررسی دقیق موضوعات و تجارب روزمره خود بطوری که دانش آموزان نتیجه برخوردهای خود را بطور گزارش گونه بیان نمایند:

(کلاس اول دومین هدف)

۲ - وادار کردن دانش آموز به این که مشاغل مختلف را مشاهده کرد و آنچه که از آن درک می کند توضیح دهد.

(کلاس سوم سومین هدف)

۳ - وادار کردن دانش آموزان به این که محیط اجتماعی خود را واقعاً بشناسد در این خصوص از نقشه و سایر مواد نیز استفاده می شود.

(کلاس سوم دومین هدف)

۴ - وادار کردن دانش آموزان به این که به پدیده های اجتماعی بطور دقیق بنگرند.

(کلاس چهارم، سومین هدف)

۵ - قادر ساختن دانش آموزان به استفاده صحیح از طبیعت و...

(کلاس پنجم، سومین هدف)

با ملاحظه موارد فوق می توان پرسید که این هدفهای مربوط به مهارتها از کدام هدف کلی نشأت می گیرد. در هدفهای کلی نمی توان مبنایی برای هدفهای جزئی فوق پیدا نمود. بنابراین می توان گفت که بین اهداف کلی و جزئی هماهنگی کامل وجود ندارد.

به طوری که در شماره گذشته ملاحظه گردید در برنامه مطالعات اجتماعی کشور استرالیا هدفهای آموزشی در بعد حیطه «تفکر» «احساس» «ارزشها» تهیه و تدوین شده است.

جنبه مثبت این حیطه بندی هدفها این است که هر کدام از عناصر اساسی برنامه در جریان برنامه ریزی و آموزش وضوح بیشتری پیدا می کند. مؤلف در تألیف برنامه و معلم در آموزش می داند که چه هدفها و حیطه هایی در پیش رو دارند. در همین برنامه دیدیم که حیطه ها هم به تناسب «عامل ارتباط یاد گیرنده با حیطه» به حوزة های مختلف فردی - اجتماعی - محیطی تقسیم گردیده و پیرامون دانش آموز را بعنوان طرف مقابل ارتباط روشن تر و معین تر کرده است. البته قابل ذکر است. که این مشکل تجزیه به حیطه ها و حوزة ها ممکن است موجب این تلقی گردد که

حوزه ها ممکن است موجب این تلقی گردد که

حیطه‌های «تفکر»، «احساس»، و «ارزشها» همچنین حوزه‌های «فردی»، «اجتماعی»، و «محیطی» از هم جدا هستند. برای جلوگیری از این تلقی باید در کل برنامه و در سازماندهی محتوا «ایجاد یک بینش «کل نگر» را فراهم ساخت.

بنابراین می‌توان گفت «اهداف آموزشی» برنامه مطالعات اجتماعی استرالیا به علت تعیین حیطه‌ها و حوزه‌ها امکان تهیه برنامه مناسب‌تر را فراهم می‌سازد. و برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن با اینکه اهداف کلی و اهداف جزئی مربوط به پایه‌ها را تعیین گردیده است. ولی ممکن است به علت بی‌توجهی به تقویت بعضی مهارتها و توانایی‌های لازم برای یک شهروند و همچنین بدلیل روشن نبودن حیطه‌های شناختی، ارزشی، مهارتی نتوان برنامه اساسی را بر اساس این اهداف تهیه کرد.

ناهماهنگی بین اهداف و روش

مجموعه یک برنامه اعم از هدفهای کلی، هدفهای مقاطع، هدفهای هر کدام از پایه‌ها، اهداف جزئی هر کدام از دروس، رئوس مطالب، محتوای کتاب و... یک ساختار را تشکیل می‌دهند یعنی یک ارتباط صحیح و منطقی باید بین اجزاء آن که در سلسله مراتب قرار بگیرند وجود داشته باشد تا در نهایت هدفهای آموزشی محقق شوند.

در برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن بین هدفهای آموزشی و رئوس مطالب هم یک عدم انجام ملاحظه می‌کنیم. بعنوان نمونه در هدفهای کلاس سوم در بسند دوم، مهارت «مشاهده کردن» در نظر گرفته شده است و مهارت دیگری جز این وجود ندارد. در حالی که در رئوس مطالب مهارت «طبقه‌بندی» ذکر گردیده که معلوم نیست به کدام هدف آموزشی در کلاس سوم ارتباط پیدا می‌کند. دو مهارت

«مشاهده» و «طبقه‌بندی» از نظر جایگاه و اهمیت هر کدام ویژگیهای خود را دارند. آیا می‌توان گفت دانش‌آموز می‌تواند با طبقه‌بندی کردن به مشاهده برسد؟ آیا می‌توان گفت طبقه‌بندی کردن جزء مشاهده است؟

بدیهی است که نمی‌توان گفت «طبقه‌بندی» شرط «مشاهده» است زیرا که دانش‌آموزان می‌توانند با مطالعه کتابی مطالبی را منظم و طبقه‌بندی کنند ولی توانایی لازم در مشاهده کردن نداشته باشند. البته اگر کسی بخواهد نتایج مشاهدات خود را به صورت منطقی‌تر تنظیم و بیان کند و از یافته‌های خود به تعمیم برسد باید قادر به «طبقه‌بندی» هم باشد یعنی طبقه‌بندی مهارتی است که مشاهدات را دسته‌بندی و منظم می‌کند ولی نمی‌توان گفت اگر کسی «مشاهده‌گر» خوبی شد، لزوماً در «طبقه‌بندی» هم مهارت پیدا کرده است.

این یک وجه اشکال است یعنی یک عنصر اساسی در رئوس مطالب ذکر گردیده ولی در هدفها جای لازم خود را ندارد بنابراین مؤلف برنامه می‌تواند به استناد هدفها به «مهارت طبقه‌بندی» بی‌توجهی کند و یا اگر توجه کرد ممکن است با هدفهای آموزشی هماهنگی لازم را نداشته باشد. وجه دیگر اشکال این است در هدفها به مهارتهایی توجه شده است که در رئوس مطالب مدنظر برنامه‌ریزان قرار نگرفته است. و این یکی از موانع تحقق هدفهای آموزشی است. بعنوان مثال «گزارش‌نویسی» به عنوان یک عنصر عمده در هدفهای کلاس اول آمده است ولی در رئوس مطالب که به یک اعتبار شکل تراکم محتوای آموزشی است. امکان تقویت این مهارت فراهم نشده است.

عدم هماهنگی بین اهداف و روش

مسلم است هدف‌نویسی برای یک برنامه در واقع معلوم کردن نخستین مرحله از

هدف‌نویسی برای یک برنامه در واقع معلوم کردن نخستین مرحله از برنامه‌ریزی است که باید دانش‌آموزان با هدایت معلم و با تکیه بر محتوای درس به آنجا برسند. ولی مؤلف و معلم چگونه می‌توانند برای حصول هدفها کمک کنند؟ این یک سؤال اساسی در برنامه‌ریزی درسی است.

برنامه‌ریزی است که باید دانش‌آموزان با هدایت معلم و با تکیه بر محتوای درس به آنجا برسند. ولی مؤلف و معلم چگونه می‌توانند برای حصول هدفها کمک کنند؟ این یک سؤال اساسی در برنامه‌ریزی درسی است.

مؤلف باید برنامه را طوری تهیه و تدوین کند که در جریان آموزش امکان نائل شدن به هدفها در زمینه «مفاهیم»، «ارزشها» و «مهارتها» فراهم گردد. اگر این شرایط و امکانات برنامه را قبل از شروع به تألیف به صورت دستورالعملی تنظیم کنیم نام «اصول» به خود می‌گیرد.

بعنوان مثال اگر در طراحی برنامه «تقویت مهارتهای عملی» به عنوان یک هدف منظور گردد باید در برنامه درسی امکان «فعالیت عملی» از جانب مؤلف فراهم آید. زیرا که شرط تقویت مهارتهای عملی انجام فعالیتهای عملی است.

با توجه به این ضرورت برنامه‌ریزی در برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن جای اصول را خالی می‌بینیم اگر مؤلف با توجه به اصولی هم برنامه را تألیف کرده باشد، عدم تعیین و تصریح آن در جریان برنامه‌ریزی ایجاد خلل می‌کند. استنباط نگارنده این است که اگر در بعضی نکات ناهماهنگی بین اهداف و رئوس مطالب و مشاهده می‌گردد، به علت نبودن اصول

تألیف است، چون اصول قبیل از تهیه رثوس مطالب تعیین می گردد و در ایجاد هماهنگی بین اجزاء مختلف برنامه مؤثر است.

تألیف برنامه مناسب، کافی برای تحقق هدفهای آموزشی نیست، بلکه باید آموزش و تدریس در کلاس نیز به نحوی انجام گیرد که دانش آموز را بعنوان یکی از عوامل اصلی جریان آموزش به فعالیت وادار کند و با همکاری او هدفهای آموزشی تحقق پیدا کنند. دستورات العمل‌هایی که برای چگونگی آموزش برنامه و تحقق یادگیری مؤثر جهت رسیدن به هدفهای آموزشی تهیه و در برنامه منظور می گردد، «اصول آموزش» گفته می شود. این اصول باید با اصول تألیف هماهنگ باشد. به عنوان نمونه: اگر «تقویت مهارت عملی» یکی از هدفها باشد باید توجه به فعالیت عملی دانش آموز یک اصل تألیف باشد و بر اساس این اصل و با توجه به هدف فعالیت عملی از جانب دانش آموز باید بعنوان یک اصل آموزش داده شود.

با توجه به ضرورت ارتباط فوق به اصولی که برای آموزش و تدریس برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن پیش بینی شده است توجه می کنیم:

الف. موضوعات تاریخی نباید بطور جامع و مفصل مورد بحث قرار گیرد.

ب. محتوای قابل فهم انتخاب گردد و برای دانش آموز جالب توجه باشد.

ج. برای آموزش اصول قانون اساسی شواهد عینی از اجزای این اصول در جامعه برای کودکان آورده شود.

د. برای تفهیم حقوق و وظایف مردم مثالهایی نظیر حق رأی و پرداخت مالیات ذکر گردد.

ه. برای ایجاد حس شایسته و احترام کودک

نسبت به سایر ملل، از طریق معرفی پرچم کشورها و محل قرار گرفتن آنها روی کره اقدام گردد اینها اصولی است که معلم باید در کلاس درس و تدریس مطالب، آنها را رعایت کند. با توجه به این که آموزش یک جریان دو طرفه است و شرکت خود یادگیرنده در جریان آموزش و تعامل بین معلم و شاگرد، شرط اساسی یادگیری مؤثر است، اصول فوق کافی برای تحقق اهداف آموزشی نیست باید، تکلیف شاگرد هم از نظر مشارکت او در روند یادگیری روشن گردد.

تأکیدات ذیل در برنامه ژاپن ملاحظه می گردد:

الف. در سراسر آموزش تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی باید دانش آموزان برای علاقمند شدن به زندگی اجتماعی مرتبط به آنها از قبیل مدرسه و خانواده راهنمایی شوند.

ب. دانش آموزان بطور هماهنگ به مشاهده کارهایی که به وسیله مردم انجام می گیرد پردازند.

ج. دانش آموزان به فعالیتهای یادگیری پردازند، به نحوی که به تدریج بتوانند در تأثیرشان توانایی بیشتری بدست آورند.

د. در فعالیتهای متعدد آنها از ابزار و شیوه‌های متعدد و مربوط به هم مانند: زبان، طبیعت و هنرهای مختلف استفاده گردد.

ملاحظه می گردد که نقش معلم در برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن با نقش معلم در برنامه مطالعات اجتماعی استرالیا تفاوت دارند.^{۱۳} در

برنامه استرالیا، دانش آموز محور اصلی جریان یادگیری است. اوست که با روش حل مسئله به تحقیق و جستجو می پردازد و بطور افزایشی استقلال خود را در روند یادگیری بدست می آورد و معلم نقش یک کمک محقق را برای دانش آموز بازی می کند. می توان گفت در این برنامه از نقش معلم کاسته شده است. لکن در برنامه تعلیمات اجتماعی ژاپن معلم بعنوان یک سازمان دهنده به محتوای آموزشی و

تجربیات یادگیری دانش آموز، نقش مؤثرتری را ایفا می کند. در برنامه ژاپن «کودک محور نیست، بلکه سعی شده کودک در حد مناسب خود و با راهنمایی و مراقبت دقیق معلم به فعالیت یادگیری پردازد و کودک جای معلم نشیند.

یادداشتها:

1. Course of study for elementary schools in japan.

Educational and cultural exchange division unesco and international Affairs department science and international Affairs bureau ministry of education, science and culture government of Japan, 1983, P. 27 - 35.

۱ - نقل از برنامه درسی تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در ژاپن، ترجمه فاطمه فقهی قزوینی، دفتر پژوهش نظامهای آموزشی جهانی، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، مهرماه ۱۳۶۵.

۲ - راهنمای بین المللی نظامهای آموزشی، ترجمه و تألیف، ناصر صبح خیز، پرویز سلیمی، دفتر تحقیقات و برنامه ریزی و تألیف اردیبهشت ۱۳۶۰، ص ۷۱.

3 - Overall objectives

4 - Contents

5 - Yamato

6 - Asuka

7 - Nara

8 - Heian

9 - Kamakura

10 - Muromachi

11 - Edo

12. Course of study for elementary schools in Japan P. 35

۱۳ - رجوع شود به مقاله، آموزش مطالعات اجتماعی در دیگر کشورها، شماره اول مجله رشد علوم انسانی به قلم نگارنده.

